

HAYÂLÎ BEY DÎVÂNÎ'NİN HARFÜ'L-YÂ' BÖLÜMÜNDEKİ 95 VE 96. GAZELLER KİME AİT?

Dr. Cenk AÇIKGÖZ¹

Özet

Mecmua derleyicilerinin ve dîvân müstensihlerinin ortaya koydukları metinler, klasik Türk edebiyatı araştırmalarında kullanılan temel kaynaklardır. Buna rağmen aynı gazelin birden fazla şaire isnat edildiği durumlarda, gazelin gerçek sahibini ortaya çıkarmak için mecmua ve dîvânlara da ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Hayâlî Bey Dîvânı'nın Harfû'l-Yâ' bölümünde yer alan 95. gazel, birkaç mısra ve kelime farkıyla, kaynaklarda Rahîkî'nin en meşhur şiiirlerinden biri olarak gösterilmiştir. Aynı bölümde yer alan 96. gazel ise Figânî Dîvânçesi'ndeki XCII. gazelle, aralarındaki birkaç kelime farkı dışında, neredeyse aynıdır. Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen gazellerin hangi şaire/şairlere ait olduğu hakkında tahminlerde bulunmak ve bu konuyu ilim âleminin dikkatine sunmak amaçlanmıştır. Çalışmada, gazellerin kime ait olduğunu tespit etmek için gazeller arasındaki nüsha farkları ve gazellerin bulunduğu kaynaklar karşılaştırılmıştır. Ayrıca gazellerin kime ait olduğu hakkındaki düşünce ve tahminlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayâlî Bey, Rahîkî, Figânî, klasik Türk şiiiri, gazel.

WHOM DO THE 95TH AND 96TH GHAZELS IN THE HARFU'L-YA' PART OF THE HAYALÎ BEY'S DÎWAN BELONG TO?

Abstract

The texts which written by mecmua compilers and diwan copyists are basic sources for Turkish classical literature researchers. However, some ghazels refer to multiple poets in mecmuas and diwans. For this reason, if we want to find the real owner of a ghazel, we must approach to these sources carefully. The ghazel, which numbered 95th in the Harfu'l-Ya part of the Hayali Bey's Diwan was introduced to Rahiki's famous ghazel in some sources. The 96th ghazel, which stands in the same part with 95th gazel is also XCII numbered ghazel in Diwan of Figani. There are only small word differences between this ghazels. In this work, we expressed our opinions about who is the real owner/owners of this ghazels could be. Thus, we aim to bring this matter to the attention of scientists. Sources of ghazels and transcript differences have been compared to find out whose ghazels these are. Also, ideas and predictions about poets of this ghazels have been indicated.

Keywords: Hayâlî Bey, Rahîkî, Figânî, Turkish classical poetry, ghazel.

¹ Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, cenkacikgoz@ibu.edu.tr

Giriş

Mecmualar ve dîvânlarda aynı şiirin birden fazla şaire ait gösterilmesi, klasik Türk edebiyatı araştırmalarında karşılaşılan önemli sorunlardan biridir. Bugüne kadar, dîvânların mecmualara göre daha güvenilir kaynaklar olduğu düşünülmüş, şairlerin dîvânlarında bulunmayan ve mecmualardan hareketle tespit edilen şiirlerine ihtiyatla yaklaşmıştır. Mecmua derleyenlerin, şairlerin şiirlerini birbirine karıştırmaları mümkündür; peki dîvân tertip edenler de şairlerin şiirlerini birbirine karıştıramazlar mı? Son dönemdeki araştırmalar dîvânlara da ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini ortaya koymuştur. Mesela, *Fuzûlî Dîvânı*'nda Selîkî'ye ait olduğu düşünülen bir gazel bulunmaktadır (Zülfe 228: 2006).

Hayâlî Bey Dîvânı'ndaki bazı gazellerin, Hayâlî Çelebi'ye ait olduğu ve bu dîvâna yanlışlıkla alındığı da bilinmektedir. Hayâlî Çelebi, Hayâlî Bey'den daha eski bir şairdir. Latîfi, tezkiresinde bu iki şairin şiirlerinin karıştırıldığını ve bu karışan şiirleri birbirinden bizzat ayırdığını belirtmiştir. Latîfi, Hayâlî Çelebi'ye ait bazı gazellerin matla beyitlerini de vermiştir (Canım 2000: 253). Bu gazellerin ikisi yanlışlıkla *Hayâlî Bey Dîvânı*'na alınmıştır. Bahsi geçen iki gazelin matla beyitleri şöyledir:

*Harâb olupdur ol âbâd gördüğün gönlüm
Ğamuñla dopdoludur şâd gördüğün gönlüm
(Tarlan 1945: 295)*

*Hayret alur 'aqlumu baqsam gözine kaçına
Şad-hezârân âferîn ol şüretün naqqâşına
(Tarlan 1945: 389)*

Hayâlî Bey Dîvânı'na göz gezdirirken Harfû'l-Yâ' bölümünde yer alan 95. gazelin de bize hiç yabancı gelmediğini fark ettik. Bu gazel; Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, Latîfi'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ* ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ* adlı eserlerinde Rahîkî'ye ait gösterilen bir gazelin neredeyse aynısıydı. Bu gazelle aynı sayfada bulunan 96. gazelin de *Figânî Dîvânçesi*'ndeki XCII. gazel olduğunu gördük.

Hayâlî Bey ile aynı mahlası taşımadıkları hâlde, Rahîkî ve Figânî gibi şairlerin gazelleri de *Hayâlî Bey Dîvânı*'na karışmış olabilir. Bu karışıklığa dikkat çekmek, araştırmalarında *Hayâlî Bey Dîvânı* ile *Figânî Dîvânçesi*'nden yararlananları uyarmak ve gazellerin gerçek sahipleri hakkında fikir yürütmek amacıyla bu makaleyi yazmaya karar verdik.

Bazı nüsha farkları dışında, aynı olan ama kaynaklarda farklı şairlere ait gösterilen bu iki gazel, aşağıda incelenmiştir. Çalışmamızda ele alınan gazellerde, araştırmacılarından kaynaklanan farklı imla

tercihleri göze çarpmaktadır. Elden geldiğinde bu imla tercihlerine müdahaleden kaçınılmıştır. Gazellerin dipnotlarındaki nüsha adları ve nüsha farkları da çalışmamızda aynen aktarılmıştır.

1.1. Hayâlî Bey Dîvânı'nın Harfî'l-Yâ' Bölümündeki 95. Gazel ve Rahîkî'nin 20. Şiiri

Hayâlî Bey Dîvânı'nın tenkitli metnini hazırlayan Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, dîvânın Harfî'l-Yâ' bölümündeki 95. gazeli, *Hayâlî Bey Dîvânı*'nın üç nüshasından almıştır (Tarlan 1945: 438). Bu nüshalar ve kısaltmaları şunlardır: Ün - İstanbul Üniversite Kütüphanesi (Edebiyat): 755; Üv - İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi: 2923; M - Murad Molla Kütüphanesi: 442 (Tarlan 1945: XX-XXI). Bahsi geçen gazel aşağıya alınmıştır.

95.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. *Küh-kenlikler ki Ferhâd etdi çekdi mihneti*
‘Aşk-bâzîlik degülmüş bildüm anuñ niyyeti

2. *Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr*
Taşlara yazmak düşer mi_idi o şîrîn şüreti

3. *Ṭâlib oldur şala kendin nâr-ı ‘aşka nûr ola*
‘Aşık oldur ‘aşk ile olmaya anuñ şöhreti

4. *‘Aşk ‘âşıklar işidür ey gönül Mecnûn dağı*
Şağ ola_idi öğrenürdi şimdi benden şan‘ati

5. *Ey Hayâlî da‘vî-i ‘aşk eylemek hâcet degül*
Añladur ‘âşıklığın lâbüd kişinüñ hâleti

95. Ün Üv M

¹ bildüm : bildük Ün.

⁴ dağı: deli Üv M.

Mecmualar ve tezkirelerden yararlanarak Rahîkî'nin şiirlerini bir araya getiren Prof. Dr. Ömer Zülfe, Rahîkî'nin gazel nazım şekliyle yazılmış 20. şiirini; biri nazire mecmuası, diğer ikisi şairler tezkiresi olan üç kaynağa dayandırmaktadır (Zülfe 2009: 197). Bahsi geçen gazel, Nazmî'nin *Mecma‘u'n-Nezâ‘ir*'ine 4807. şiir olarak kaydedilmiştir (Köksal 2012: 2583). Ayrıca Latîfî'nin *Tezkiretü‘ş-Şu‘arâ*'sı (Canım 2000: 271) ile Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü‘ş-Şu‘arâ*'sında (Kutluk 1989: 406) bu gazelin ilk iki beyti yer almaktadır. Rahîkî'nin bahsi geçen gazeli aşağıya alınmıştır.

20.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. *Küh-kenlikler ki Ferhâd etdi çekdi zağmeti*
‘İşkdan ma‘nâ degül şüretmiş ancak niyyeti

2. *Levh-i dilde nakş olunmuşken hayâl-i rüy-ı yâr*
Taşlara yazmak düşer miydi o şîrîn şüreti

3. *Bir meh-i nâ-mihr için nâm u nişânından geçe*
‘Aşık oldur olmaya ‘ışk ile anuñ şöhreti

4. *‘İşk ‘âkıllar işidür ey gönül Mecnûn dağı*
Şağ olaydı öğrenürdi şimdi benden şan‘eti

5. *Ey Rahîkî da‘vî-i ‘aşk eylemek hâcet degül*
Añladur ‘âşıklığın lâ-büd kişinüñ hâleti

20 NM: 4807; LAṬİFÎ, *Tezkiretü‘ş-Şu‘arâ*, s. 271; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebi, *Tezkiretü‘ş-Şu‘arâ*, s. 406.

¹ 1b ‘ışk-bâzîlik degülmüş bildüm anuñ niyyeti NM.

² 2a olunmuşken: olmuşken; rüy-ı: şekl-i NM // 2b düşer miydi: revâ midur LAṬİFÎ, *Tezkiretü‘ş-Şu‘arâ*, s. 271.

1.2. Değerlendirme ve Tahminler

İlk bakışta, gazellerin 1. beyitleri arasında büyük bir fark olduğu düşünülebilir; çünkü *Hayâlî Bey Dîvânî*'ndaki gazelde 1. beytin 2. mısrası “Aşk-bâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti” şeklindedir. Rahîkî'nin gazelinde 1. beytin 2. mısrası ise “Işğdan ma' nâ degül şüretmiş ancak niyyeti” şeklindedir. Oysa Rahîkî'nin gazelinde dipnotta verilen nüsha farkı dikkate alınırsa *Mecma' u'n-Nezâ'ir*'de, 1. beytin 2. mısrasının “Işğ-bâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti” olduğu ve iki gazel arasında, 1. beyitlerin 2. mısraları yönünden hiçbir fark olmadığı görülür. Böylece iki gazelin 1. beyitleri arasında şu tek kelime fark kalır: *Hayâlî Bey Dîvânî*'ndaki gazelde 1. beyitte “miñneti” kelimesi kullanılırken Rahîkî'nin gazelinin 1. beytinde, bu kelime yerine “zañmeti” kelimesi kullanılmıştır.

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazelde 2. beytin 1. mısrası “Levh-i dilde naşş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr” şeklindedir. Rahîkî'nin gazelinde 2. beytin 1. mısrası “Levh-i dilde naşş olunmuşken hayâl-i rûy-ı yâr” şeklindedir. Bunun bir fark olduğu düşünülse de Rahîkî'nin gazelinde dipnotta verilen nüsha farkları dikkate alındığında, *Mecma' u'n-Nezâ'ir*'de, 2. beytin 1. mısrasının “Levh-i dilde naşş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr” olduğu ve iki gazelin ikinci beyitleri arasında bir fark bulunmadığı anlaşılır.

İki gazel arasındaki en önemli fark, gazellerin 3. beyitlerinin ilk mısralarıdır. *Hayâlî Bey Dîvânî*'ndaki gazelde 3. beytin 1. mısrası “Tâlib oldur şala kendin nâr-ı 'aşğa nür ola”

şeklindedir. Rahîkî'nin gazelinde 3. beytin 1. mısrası ise “Bir meh-i nâ-mihr için nâm u nişânından geçe” şeklindedir. Bu iki mısra ortak veya benzer bir kelime bile yoktur. İkinci mısralarda ise “ışğ ile” ve “olmaya” ifadelerinin yer değiştirmesi dışında bir fark bulunmamaktadır. *Hayâlî Bey Dîvânî*'ndaki gazelde geçen “aşğ ile olmaya” ifadesi, Rahîkî'nin gazelinde “olmaya 'ışğ ile” şeklindedir.

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazelde 4. beyitte geçen “âşıklar” kelimesi, Rahîkî'nin gazelinin 4. beytinde “âķiller” olmuştur. Bu fark şeklen küçük olsa da beyitlerin manasını epey değiştirecek niteliktedir. Buna rağmen, beyitler arasında şekil yönünden sadece tek kelime bir fark bulunmaktadır.

Gazellerin 5. beyitlerinde, yer değiştiren “Ĥayâlî” ve “Raĥîkî” mahlasları dışında tüm kelimeler aynıdır. Öyleyse iki gazel arasında; 1. beyitlerdeki birer kelime, 3. beyitlerdeki birer mısra, 3. beyitlerdeki yer değiştirmiş üç kelime, 4. beyitlerdeki birer kelime ve son beyitteki mahlaslar dışında bir fark yoktur.

Bu gazelleri neşreden iki araştırmacı da gazellerin tenkitli metnini ortaya koyarken üçer kaynaktan yararlanmışlardır. Bu bakımdan yukarıdaki gazelin Hayâlî'ye mi, Rahîkî'ye mi ait olduğunu tespit etmek oldukça zordur.

Şairlerden birinin bu gazeli alıp, biraz değiştirerek kendine mâl ettiği akla gelebilir. Hayâlî Bey gibi engin gönüllü, büyük bir şairin buna tenezzül edebildiğini düşünmek zordur. Rahîkî gibi orta seviyedeki bir şairin, Hayâlî Bey gibi büyük bir şaire özenerek

onun şiirini sahiplendiği düşünülebilir; ama bu iddiayı kanıtlamak mümkün olmadığından bu iddia, Rahîkî hakkında suizanna kapılmak anlamına gelir.

Latîfi ile Kınalızâde Hasan Çelebi gibi iki önemli tezkire yazarının ve Edirneli Nazmî gibi, şiir bilgisi geniş bir mecmua derleyicisinin hata yapma ihtimali, müstensihlere göre daha azdır. Bu bakımdan, öncelikle bahsi geçen tezkire yazarlarını ve mecmua derleyicisini dikkate almak yerinde olabilir.

Rahîkî'nin gazelinin, Latîfi ve Kınalızâde Hasan Çelebi'den alınan şekilleri birbirine çok benzemektedir. Gazelin *Mecma' u'n-Nezâ'ir*'den alınan şekli ise Latîfi ve Kınalızâde Hasan Çelebi'den alınan şekillerinden birçok nüsha farkıyla ayrılmaktadır. Buna göre Nazmî ve Latîfi, Rahîkî'nin gazelinin birbirinden farklı iki kaynaktan almış olmalıdır. Bu durumda Kınalızâde Hasan Çelebi'nin, bu gazeli, kendinden önce tezkire yazan Latîfi'den almış olma ihtimali kuvvetlidir; çünkü bu iki tezkirecinin ortaya koyduğu beyitler arasında neredeyse nüsha farkı yoktur.

Hayâlî Bey Dîvânı'ndaki gazeli, Rahîkî'nin gazelinin *Mecma' u'n-Nezâ'ir*'den alınan şekline daha çok benzemektedir. Bu durumda Rahîkî'nin gazeli, Nazmî'nin *Mecma' u'n-Nezâ'ir*'inden alınıp *Hayâlî Bey Dîvânı* nüshalarına yanlışlıkla kaydedilmiş olabilir.

Eleştirel bir gözle binlerce şiiri taramış; Latîfi, Kınalızâde ve Nazmî gibi önemli edebî otoritelere, sadece dîvân çoğaltmakla

görevli müstensihlerden daha fazla güveniyoruz. Kesin bir hükme varmaktan kaçınmakla birlikte, yukarıdaki şiirin Rahîkî'ye ait olma ihtimalinin daha güçlü olduğunu düşünüyoruz.

2.1. Hayâlî Bey Dîvânı'nın Harfî'l-Yâ' Bölümündeki 96. Gazel ve Figânî Dîvânçesi'ndeki XCII. Gazel

Hayâlî Bey Dîvânı'nın tenkitli metnini hazırlayan Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, dîvânın Harfî'l-Yâ' bölümüne aldığı 96. gazeli, *Hayâlî Bey Dîvânı*'nın sadece bir nüshasına dayandırmaktadır (Tarlan 1945: 438). Bu dîvân nüshası ve kısaltması şudur: Ün - İstanbul Üniversite Kütüphanesi (Edebiyat): 755 (Tarlan 1945: XX). Bahsi geçen 96. gazel aşağıya alınmıştır.

96.

*Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

1. *Sevdi gönlüm bâğ-ı hüsnuñ bir gül-ü handânını
İñledür hâr-ı belâda bülbül-ü nâlânını*
2. *Çârsü-yu 'aşk içinde ğam metâ'ın almağa
Merdüm-ü çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını*
3. *Lâle-zâr etdi gözüm yaşı_ile bâğ-ı 'âlemi
Ey ciger pergâlesi aqıtma bağrum yağını*
4. *Yıldızı düşdü meh-i bedrüñ işi oldu temâm
Rüşen edelden yüzüñ mihri sipihr evvânını*
5. *Hayl-ı ğam buldu zafer âhen hisâruñdur dile
Şağla sîneñde **Hayâlî** yâruñuñ peykânını*

Figânî Dîvânçesi'nin tenkitli metnini hazırlayan Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, XCII. gazele üç ayrı mecmuada rastlamıştır (Karahan 1966: 122). Bu mecmualar ve kısaltmaları şunlardır: F - Abdülkadir Karahan Özel Kitaplığı, Fahri Bilge Yazması; K - Abdülkadir Karahan Özel Kitaplığı, Karahan Yazması (Şiir Mecmuasında Değişik Sayfalar); Ü - İstanbul Üniversite Kitaplığı TY 1532 (Yk 22^b-27^a) (Karahan 1966: V-VIII). Bahsi geçen gazel aşağıya alınmıştır.

XCII.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. *Sevdi gönülüm bâğ-i hüsnüñ bir gül-i handânını
İñledür hâr-i belâda bülbül-i nâlânını*

2. *Çârsü-yi 'ışık içinde dil metâ'ın almağa
Merdüm-i çeşmüm pür itdi sîm ile dâmânını*

3. *Lâle-zâr itdüm gözüm yaşıyla bâğ-i 'âlemi
Ey ciger pergâlesi aqıtma bağrum şanını*

4. *Yılduzı düşdi meh-i bedrûñ işi oldı tamâm
Rüşen idelden yüzi mihri sipihr eyvânını*

5. *Hayl-i gam bulmaz zafer âhen hişâruñdur dile
Şakla sineñde Figânî yâruñuñ peykânını*

2.2. Değerlendirme ve Tahminler

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazel ile *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin ilk beyitleri arasında hiçbir fark yoktur. Sadece, bahsi geçen dîvânların tenkitli metinlerini hazırlayan araştırmacılar, bu beyitlerdeki Farsça tamlamaların yazımında farklı tercihlerde bulunmuşlardır.

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazelde 2. beyitte geçen “gam” kelimesi, *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin 2. beytinde “dil” olmuştur. İki beyit arasında, birer kelime dışında fark yoktur.

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazelde 3. beyitte geçen “etdi” kelimesi, *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin 3. beytinde “itdüm” olmuştur. *Hayâlî Bey Dîvânî*'ndaki gazelde 3. beyitte geçen “yağım” kelimesi ise *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin 3. beytinde “şanı” olmuştur. Dolayısıyla gazellerin 3. beyitleri arasında iki kelimelik fark vardır.

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazelde 4. beyitte geçen “yüzüñ” kelimesi, *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin 4. beytinde “yüzi” olmuştur. İki gazelin 4. beyitleri arasında başka bir fark yoktur.

Hayâlî Bey Dîvânî'ndaki gazelde 5. beyitte geçen “buldu” kelimesi, *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin 5. beytinde “bulmaz” olmuştur. Bunun bir fark olduğu düşünülse de *Figânî Dîvânçesi*'ndeki gazelin dipnotta belirtilen nüsha farkları dikkate alındığında, “K” kısaltmasıyla verilen mecmuada, “bulmaz” kelimesinin yerine “buldı” kelimesinin kullanıldığı görülür. Öyleyse gazellerin 5. beyitlerinde, “Hayâlî” ve “Figânî” mahlaslarının birbirinin yerine kullanılması dışında fark yoktur.

Araştırmacıların imla tercihleri bir kenara bırakılırsa bahsi geçen iki gazel arasında, şairlerin mahlasları dâhil, sadece 5 kelimelik fark olduğu görülür. “Etdi/itdüm” ve “yüzüñ/yüzi” kelimeleri arasında sadece ek

XCII. F, K, Ü.

² dil: cân F, K/ sîm: eşk K.

⁵ bulmaz: buldı K.

ve çekim bakımından fark bulunmaktadır. Aynı şaire ait bir gazelin, muhtelif nüshalardaki şekilleri arasında 5 kelimelik nüsha farkı görülmesi gayet doğaldır. Dolayısıyla bu gazeller, bir gazelin iki ayrı kopyasından ibarettir ve aynı şaire aittir. Aslında, ortada nüsha farklarına sahip olan tek bir gazel vardır. Öyleyse bu gazel Hayâlî'ye mi, yoksa Figânî'ye mi aittir?

Hayâlî Bey ve Figânî gibi büyük şairlerin, şiir hırsızlığına tenezzül ettiklerine ihtimal vermiyoruz. Muhtemelen, bu gazeldeki mahlas, müstensih dalgınlığından kaynaklanan bir hata sonucunda başka bir şairin mahlasıyla karıştırılmıştır.

Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, bu gazeli üç şiir mecmuasında tespit etmiştir. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan ise bu gazeli sadece bir *Hayâlî Bey Dîvânı* nüshasına dayandırmaktadır. Bu nüsha, “Ün” şeklinde kısaltılmış olan “İstanbul Üniversite Kütüphanesi (Edebiyat): 755.” adlı nüshadır. *Hayâlî Bey Dîvânı*'nın Harfû'l-Yâ' bölümüne alınan ama kuvvetli bir ihtimalle Rahîkî'ye ait olan 95. gazelin dayandırıldığı nüshalardan biri de bu nüshadır. Ayrıca *Hayâlî Bey Dîvânı*'nın Harfû'l-Mîm bölümünde bulunan 51. gazel de Hayâlî Çelebi'ye ait olduğu hâlde bu nüshadan hareketle Hayâlî Bey'e ait gösterilmiştir (Tarlan 1945: 295). Bu durum, adı geçen nüshanın güvenilirliğini azaltmakta ve Hayâlî Bey'e mâl edilen 96. gazelin de başka bir şaire ait olabileceğini düşündürmektedir. Kısacası, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın kullandığı üç

kaynağa karşılık, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın sadece bir kaynağa dayanması ve bu kaynağın da güvenilirliğinin şüpheli olması, bu gazelin Figânî'ye ait olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Yukarıdaki tespitlerden hareketle, *Hayâlî Bey Dîvânı*'nın Harfû'l-Yâ' bölümünde yer alan 96. gazelin, kuvvetli bir ihtimalle Figânî'ye ait olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Hayâlî Bey ve Figânî, XVI. yüzyıl klasik Türk edebiyatının en büyük şairleri arasında yer alır. Rahîkî, bu şairlere göre ikinci planda kalsa da bazı şiirleri XVI. yüzyılda şairler ve edebî otoriteler tarafından dikkate değer bulunmuştur. Çalışmamızda bu önemli şairlerin bazı gazellerinin birbirine karıştırıldığı ortaya çıkarılmıştır.

Hayâlî Bey Dîvânı'nda yer alan ama kuvvetli bir ihtimalle biri Rahîkî'ye, diğeri de Figânî'ye ait olan iki gazel; araştırmacıların dikkatine sunulmuş ve bu gazellerin bilimsel araştırmalarda kullanılmasıyla ortaya çıkabilecek hataların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Mahlasları birbirine karıştırılan şairlerin, mahlaslarına dikkatle bakıldığında bu mahlasların aruza göre aynı hece değerinde olduğu fark edilir. Hayâlî, Figânî ve Rahîkî kelimeleri aruzda bir açık, iki kapalı (. - -) hece değerindedir. Karıştırılan mahlasların, vezni bozmaması da müstensihlerin hatalı

mahlaslardan şüphelenmesini engellemiş olabilir.

Hayâlî Bey Dîvânı 1945'te, *Figânî Dîvânçesi* 1966'da yayımlanmıştır. Aradan bunca yıl geçmesine rağmen, okuyucuların bugüne kadar aynı gazelin iki ayrı eserde de bulunduğunu fark edememiş olması dikkat çekicidir.

Hayâlî Bey'in, dîvânında bulunmayan ama mecmualarda yer alan gazelleri hakkında bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. *Hayâlî Bey Dîvânı*'na yanlışlıkla alınmış Hayâlî Çelebi gazellerine de dikkat çekilmiştir. Bu çalışmada, *Hayâlî Bey Dîvânı* ile ilgili başka bir sorunun da bu dîvâna karışmış Figânî ve Rahîkî gazelleri olduğu ortaya konmuştur. Bu çalışmanın, klasik Türk şiiri araştırmalarındaki karışıklıkların giderilmesine katkı sağlamasını dileriz.

Kaynakça

Canım, Rıdvan (hızl.) (2000). *Latîfî Tezkiretü's- Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Karahan, Abdülkadir (1966). *Kanuni Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divançesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Köksal, M. Fatih (2012). *Edirneli Nazmî Mecma 'u'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitletli Metin)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78454/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.html> [Erişim tarihi: 19.03.2017].

Kutluk, İbrahim (hızl.) (1989). *Kınalı-zade Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şuarâ* (2. Baskı, 1. Cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tarlan, Ali Nihat (1945). *Hayâlî Bey Dîvânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Zülfe, Ömer (2006). "Türkçe Dîvân'daki LXVI. Gazel Fuzulî'nin mi?". *Turkish Studies/Türkoloji Dergisi* 2: 227-236.

Zülfe, Ömer (2009). "Rahîkî [Ö. 953/1546] ve Şiirleri". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi/The Journal of Turkish Cultural Studies* 21: 171-198.